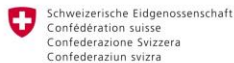

Република Србија

Program finansira EU

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovodi program

EVROPSKI
PROGRES

Situaciona mapa stanja lokalnih samouprava

Timočki klub
The Timok Club

AGENCIJA ZA RAZVOJ
OPŠTINE KNJAŽEVAC

Radmila Miković

RM razvojni konsalting Kragujevac

Timočki klub, knjaževac

Decembar, 2016. godine

UVOD

Udruženje građana Timočki klub iz Knjaževca je tokom 2016. godine iniciralo projekat “Partnerstvo za zajednički napredak” sa ciljem da utiče na efikasnije i efektivnije rešavanje problema koji su od javnog interesa a koji utiču na ukupni kvalitet života ljudi. Posebna pažnja projekta je usmerena na podizanje svesti lokalnih samouprava jugoistočne Srbije o neophodnosti da efikasnije i transparentnije distribuiraju javna sredstva kao i organizacija civilnog društva da efektivnije proistižu rezultate koji su od javnog interesa. Ovo iz razloga što su u praksi primetne situacije da lokalne samouprave imaju problema sa sprovođenjem usvojenih procedura i prepoznavanjem organizacija civilnog društva kao svojih partnera u servisiranju potreba građana. S druge strane, ni lokalne organizacije civilnog društva još uvek nemaju dovoljno razvijene kapacitete da pripremaju i sprovode zajedničke projekte kojim bi se zagovarali interesi od javnog značaja za lokalnu zajednicu.

Kao jedna od ključnih aktivnosti projekta je analiza dokumenata i procedura lokalnih samouprava koji se odnose na finansiranje programa od javnog interesa a koje sprovode udruženja građana. Nalazi predmetne analize, u formi situacione mape, treba da posluže kao svojevrsni vodič kroz prikaz stanja kakvo je danas ali i okvir za unapređenje situacije u oblasti transparentnog finansiranja udruženja građana koji sprovode programe od javnog značaja. Nalazi predmetne analize treba takođe da posluže kao mehanizam koji će povezati lokalne samouprave i organizacije civilnog društva u smislu njihovog posvećenijeg zajedničkog rada na obostranom unapređenju kapaciteta u svrhu bolje zaštite javnih interesa i unapređenja kvaliteta života ljudi u lokalnoj zajednici.

Timočki klub iz Knjaževca je izradu situacione mape poverio RM razvojnom konsaltingu iz Kragujevca kao organizaciji koja je specijalizovana za pružanje razvojnih i menadžment usluga organizacijama civilnog društva. Obaveza Timočkog kluba je bila da obezbedi neophodnu dokumentaciju lokalnih samouprava a RM razvojnog konsaltinga da istu izanalizira i sastavi izveštaj o nalazima u formi situacione mape. Proces prikupljanja dokumentacije je realizovan tokom oktobra i novembra a process analize i pripreme izveštaja tokom novembra i decembra 2016. godine. Ključne osobe koje su radile na ovom zadatku su Aleksandra Milošević ispred Timočkog kluba i Radmila Miković, ispred RM razvojnog konsaltinga.

METODOLOŠKI OKVIR

- **Osnovni cilj** izrade situacione mape stanja lokalnih samouprava je da utvrdi u kojoj meri se poštuju zakonske procedure kojima se propisuje način, kriterijumi, uslovi, obim, način, postupak dodele, kao i način i postupak vraćanja sredstava za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa i projekata koje realizuju udruženja, a koji su od javnog interesa. Izrada situacione mape se odnosi na analizu stanja u 34 lokalne samouprave koje su pokirvene EU Progress projektom. Lista lokalnih samouprava je navedena u daljem tekstu.
- **Osnovna pitanja** na koje izrada situacione mape treba da odgovori su:
 1. Da li lokalne samouprave izdvajaju sredstva za podršku programima i projektima od javnog interesa koje sprovode udruženja građana?
 2. Da li se distribucija izdvojenih sredstava vrši na transparentan način tj. putem konkursa?
 3. Da li su konkursne procedure jasno definisane i postoje li adekvatna konkursna dokumenta?
 4. Da li je konkursna dokumentacija dostupna svim zainteresovanim stranama i u svakom trenutku?
 5. Koje su jake strane primećene u praksama lokalnih samouprava?
 6. Koje su slabosti primećene, zašto i kako bi lokalne lokalne samouprave trebalo da ih otklanjaju?
- **Osnovni metod** koji je korišćen za izradu situacione mape je desk analiza sledećih ključnih dokumenata:
 1. Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koje realizuju udruženja (Sl. Glasnik RS br. 8/2012, 94/2013 i 93/2015).
<http://civilnodrustvo.gov.rs/upload/documents/zakoni/Uredba%20o%20sredstvima%20za%20podsticanje%20programa%20koja%20realizuju%20udruzenja.pdf>
 2. Vodič za transparentno finansiranje udruženja i drugih organizacija civilnog društva iz sredstava budžeta lokalnih saouprava, koji je izradila Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Republike Srbije je 2013. godine.
http://www.civilnodrustvo.gov.rs/upload/old_site/2012/10/Vodic-za-transparentno-finansiranje-OCD-iz-budzeta.pdf
 3. Prikupljena dokumentacija 34 lokalne samouprave vezana za transparentno finansiranje programa od javnog interesa a koje sprovode udruženja građana.

Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koje realizuju udruženja (Sl. Glasnik RS br. 8/2012, 94/2013 i 93/2015) je osnovni pravni okvir koji uređuje transparentno finansiranje programa od javnog interesa udruženja građana i drugih organizacija civilnog društva. Na osnovu uvida u Uredbu, *konkursna dokumentacija* transparentnog finansiranja programa od javnog interesa udruženja građana i drugih organizacija civilnog društva bi trebalo da se sastoji od:

1. Odluke/pravilnika o načinu finansiranja projekta iz budžeta gradova i opština
2. Rešenja o formiranju/obrazovanju konkursne komisije
3. Javnog poziva/konkursa
4. Obrasca za pisanje predloga projekta
5. Obrasca budžeta projekta
6. Obrasca narativnog budžeta projekta
7. Uputstva/smernica za predlagače projekata
8. Obrasca za narativni izveštaj
9. Obrasca za finansijski izveštaj
10. Procedure za praćenje projekata
11. Drugih pratećih dokumenata za prijavu
12. Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata
13. Odluke o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava
14. Procedure žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata
15. Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji
16. Ugovor o sufinansiranju

Uredba takođe propisuje da bi sva konkursna dokumenta trebalo da budu objavljena na Portalu e-uprave i internet stranicama lokalnih samouprava.

Vodič za transparentno finansiranje udruženja i drugih organizacija civilnog društva iz sredstava budžeta lokalnih samouprava koju je izradila Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Republike Srbije je 2013. godine, je praktični dokument koji tumači Uredbu i predlaže set alata koji treba da olakša lokalnim samoupravama posao izrade neophodne dokumentacije transparentnog finansiranja programa od javnog interesa udruženja građana i drugih organizacija civilnog društva. Na osnovu uvida u Vodič, konkursna dokumentacija transparentnog finansiranja programa od javnog interesa udruženja građana i drugih organizacija civilnog društva je pretočena kroz konkretne *predloge obrazaca koji bi se mogli koristiti u pretkonkursnom, konkursnom i postkonkursnom procesu*:

1. Predlog rešenja o obrazovanju konkursne komisije
2. Predlog teksta konkursa
3. Predlog prijavnog obrasca
4. Predlog obrasca za pisanje predloga programa/projekata
5. Predlog obrasca budžeta programa/projekata
6. Predlog obrasca narativnog budžeta programa/projekata

7. Predlog obaveznog sadržaja smernica za predlagače programa/projekata
8. Predlog tabele za utvrđivanje ispunjenosti formalnih uslova konkursa
9. Predlog ponderisanih kriterijuma selekcije
10. Predlog teksta odluke o izboru programa/projekata
11. Predlog teksta ugovora između jedinice lokalne samouprave i udruženja građana o realizaciji programa/projekata
12. Primer upitnika za monitoring (praćenje realizacije)
13. Predlog formata narativnog izveštaja
14. Predlog formata finansijskog izveštaja

Prikupljena dokumentacija 34 lokalne samouprave jugoistočne Srbije se sastoji od konkursnih dokumenata koje su lokalne samouprave dostavile u elektronskoj i papirnoj formi. Od 34 lokalne samouprave, 27 je konkursnu dokumentaciju za finansiranje programa od javnog interesa koje realizuju udruženja građana dostavilo u roku ili pre roka dok je 7 dostavilo u periodu između 6 i 13 dana nakon isteka roka. Dokumentacija je dostavljana na osnovu zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja koje je Timočki klub uputio svakoj lokalnoj samoupravi ponaosob. Radi dodatnih provera, izvršena je pretraga veb-sajtova opština kako bi se utvrdilo u kojoj meri su sva konkursna dokumenta dostupna na zvaničnoj internet stranici nadležnog organa i Portalu e-uprave, onako kako to propisuje član 7 gore spomenute Uredbe. Radi se o sledeća 34 grada i opštine koje su obuhvaćene EU Progress programom:

1. Aleksinac	18. Merošina
2. Babušnica	19. Nova Varoš
3. Bela Palanka	20. Novi Pazar
4. Blace	21. Preševo
5. Bojnik	22. Priboj
6. Bosilegrad	23. Prijepolje
7. Brus	24. Prokuplje
8. Bujanovac	25. Raška
9. Crna Trava	26. Sjenica
10. Doljevac	27. Surdulica
11. Gadžin Han	28. Svrlijig
12. Ivanjica	29. Trgovište
13. Knjaževac	30. Tutin
14. Kuršumlija	31. Vladičin Han
15. Lebane	32. Vlasotince
16. Leskovac	33. Vranje
17. Medveđa	34. Žitorađa

Uredba i Vodič su u ovoj situacionoj mapi stanja lokalnih samouprava korišćeni kao osnovni okviri u odnosu na koje su analizirana prikupljena postojeća dokumenta 34 lokalne samouprave u Srbiji obuhvaćene EU Progress projektom. Komparativnom analizom je izvršeno poređenje sadržine prikupljenih dokumenata lokalnih samouprava sa konkursnim okvirom tj.

dokumentima i procedurama koje pravno propisuje Uredba a praktično tumači Vodič. Nalazi komparativne analize, koji slede u nastavku ove mape, prikazani su kombinacijom deskriptivne statistike i kvalitativne analize, diskusije i zaključivanja.

NALAZ STANJA U LOKALNIM SAMOUPRAMA

Statistički pregled stanja

- Lokalne samouprave raspisuju konkurse za dodelu sredstava za finansiranje projekata i programa od javnog interesa. Takvih konkursa najčešće ima više na godišnjem nivou jer se njima pruža podrška ne samo udruženjima građana već i sportskim udruženjima, verskim organizacijama, organizacijama kulture, organizacijama koje pružaju socijalne usluge i lokalnim medijima. U donjoj tabeli je dat pregled iznosa sredstava za svaku od 34 lokalne samouprave kojima se na godišnjem nivou finansiraju programi i projekti od javnog interesa koje sprovode *udruženja građana ili nevladine organizacije* koji pokrivaju širok spektar tema od ljudskih prava preko socio-ekonomskog osnaživanja društvenih grupa na margini do ekologije i zaštite životne sredine.

<i>Lokalna samouprava</i>	<i>Iznos konkursa u dinarima</i>
1. Aleksinac	2.500.000,00
2. Babušnica	3.300.000,00
3. Bela Palanka	7.500.000,00
4. Blace	1.500.000,00
5. Bojnik	1.497.925,00
6. Bosilegrad	n/a
7. Brus	2.200.000,00
8. Bujanovac	1.800.000,00
9. Crna Trava	2.240.000,00
10. Doljevac	2.600.000,00
11. Gadžin Han	2.900.000,00
12. Ivanjica	350.000,00
13. Knjaževac	15.000.000,00
14. Kuršumlja	3.900.000,00
15. Lebane	18.481.296,00
16. Leskovac	14.000.000,00
17. Medveđa	2.000.000,00
18. Merošina	0
19. Nova Varoš	500.000,00
20. Novi Pazar	800.000,00
21. Preševo	0
22. Priboj	5.000.000,00
23. Prijepolje	6.000.000,00

24. Prokuplje	6.200.000,00
25. Raška	3.200.000,00
26. Sjenica	2.100.000,00
27. Surdulica	4.200.000,00
28. Svrlijig	1.000.000,00
29. Trgovište	1.500.000,00
30. Tutin	1.150.000,00
31. Vladičin Han	1.850.000,00
32. Vlasotince	5.000.000,00
33. Vranje	6.500.000,00
34. Žitorađa	1.000.000,00
UKUPNO	127.769.221,00

Radi se o skoro 128 miliona dinara ili 1 milion EUR koje 31 lokalna samouprava (koje pripadaju ekonomski slabijem regionu Srbije) godišnje izdvaja za finansiranje programa i projekata od javnog interesa a koje sprovode udruženja građana zarad unapređenje kvaliteta života građana i građanki u lokalnoj zajednici. Ako bi se ovom iznosu dodala i sredstva koja se zasebnim konkursima izdvajaju za gore spomenute druge organizacije (sport, kultura, verska zajednica, socijalne usluge, mediji) a za finansiranje programa od javnog značaja u tim oblastima delovanja, možemo reći da se o višemilionskim izdvajanjima u evrima. Ove činjenice zahtevaju da se temi finansiranja programa od javnog interesa priđe ne samo iz ugla transparentnog već i svrsishodnog finansiranja.

- Od 34 lokalne samouprave, konkursnu dokumentaciju poseduje 32 (2 lokalne samouprave ne raspisuju konkurs niti imaju razvijenu konkursnu procedure). U sledećoj tabeli se nalazi detaljan pregled konkursnih dokumenata i procedura koje lokalne samouprave poseduju ili ne poseduju:

Dokumenta	Aleksinac	Babušnica	Bela Palanka	Blace	Bojnik	Bosilegrad	Brus	Bujanovac	Crna Trava	Doljevac	Gadžin Han	Ivanjica
Odluka/ pravilnik o načinu finasiranja projekta iz budžeta gradova i opština	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Rešenje formiranju/obrazovanju konkursne komisije	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	Nešto drugo	NE
Javni poziv/konkurs	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Obrazac za pisanje predloga projekta	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	DA
Obrazac budžeta projekta	DA	DA	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	NE	DA
Obrazac narativnog budžeta projekta	NE	DA	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE
Uputstvo/smernica za predlagače projekata	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Obrazac za narativni izveštaj	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Obrazac za finansijski izveštaj	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Procedura za praćenje projekata	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Druga prateća dokumenta za prijavu (navedena u konkursu i/ili pravilniku)	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA
Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	DA	DA	NE	NE	DA	NE	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Odluka o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA	DA	Nešto drugo	DA	DA	DA
Procedure žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	DA	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA
Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Ugovor o sufinansiranju	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na Portalu e-Uprave	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na internet stranici LS (e-oglasna tabla/konkursi ili javni pozivi)	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	DA	NE	DA

Dokumenta	Knjaževac	Kuršumljija	Lebane	Leskovac	Medveđa	Merošina	Nova Varoš	Novi Pazar	Preševo	Priboj	Prijepolje
Odluka/ pravilnik o načinu finasiranja projekta iz budžeta gradova i opština	DA	DA	NE	DA	DA	NE	DA	DA	NE	NE	DA
Rešenje formiranju/obrazovanju konkursne komisije	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Javni poziv/konkurs	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	NE	DA	DA
Obrazac za pisanje predloga projekta	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	NE	NE	DA	DA
Obrazac budžeta projekta	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
Obrazac narativnog budžeta projekta	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE
Uputstvo/smernica za predlagače projekata	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Obrazac za narativni izveštaj	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Obrazac za finansijski izveštaj	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Procedura za praćenje projekata	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Druga prateća dokumenta za prijavu (navedena u konkursu i/ili pravilniku)	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	NE	DA	DA
Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	DA	DA	Nešto drugo	DA	Nešto drugo	NE	DA	NE	NE	DA	DA
Odluka o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava	DA	Nešto drugo	Nešto drugo	DA	DA	NE	DA	DA	NE	NE	DA
Procedura žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	DA	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	DA
Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Ugovor o sufinansiranju	NE	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na Portalu e-Uprave	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na internet stranici LS (e-oglasna tabla/konkursi ili javni pozivi)	DA	DA	DA	DA	NE	NE	DA	DA	NE	NE	NE

Dokumenta	Prokuplje	Raška	Sjenica	Surdulica	Svrljig	Trgovište	Tutin	Vladičin Han	Vlasotince	Vranje	Žitорађа
Odluka/ pravilnik o načinu finasiranja projekta iz budžeta gradova i opština	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Rešenje formiranju/obrazovanju konkursne komisije	NE	NE	NE	NE	NE	DA	NE	NE	NE	DA	NE
Javni poziv/konkurs	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Obrazac za pisanje predloga projekta	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Obrazac budžeta projekta	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Obrazac narativnog budžeta projekta	DA	DA	DA	NE	NE	NE	DA	DA	DA	NE	DA
Uputstvo/smernica za predlagače projekata	NE	DA	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Obrazac za narativni izveštaj	NE	NE	NE	NE	NE	DA	DA	NE	NE	DA	NE
Obrazac za finansijski izveštaj	NE	DA	NE	DA	NE	DA	DA	NE	DA	DA	NE
Procedura za praćenje projekata	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Druga prateća dokumenta za prijavu (navedena u konkursu i/ili pravilniku)	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	DA	DA	DA	NE	DA	DA	NE	NE	DA	DA	DA
Odluka o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava	DA	DA	DA	DA	DA	DA	NE	DA	DA	DA	NE
Procedura žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata	NE	DA	DA	NE	NE	DA	NE	DA	DA	NE	NE
Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Ugovor o sufinansiranju	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na Portalu e-Uprave	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Objava javnog konkursa na internet stranici LS (e-oglasna tabla/konkursi ili javni pozivi)	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA

NB. "Nešto drugo" predstavlja -dokument(a) koji(a) ne nosi(e) isti naziv

- Na osnovu uvida u gore dostavljenu dokumentaciju lokalnih samouprava, uočava se da **nijedna lokalna samouprava nema kompletnu konkursnu dokumentaciju niti razvijen sistem za praćenje i evaluaciju finansiranih programa i projekata dok 2 lokalne samouprave uopšte nemaju razvijene nikakve konkursne procedure niti konkursnu dokumentaciju**, onako kako je to propisano Uredbom ili predloženo Vodičem.
- Na osnovu uvida u dostavljenu dokumentaciju lokalnih samouprava, utvrđeno je da:
 - 30 lokalnih samouprava ima Odluku/Pravilnik o načinu finasiranju projekata iz budžeta gradova i opština
 - 4 lokalne samouprave ima Rešenje o formiranju/obrazovanju konkursne komisije
 - 32 lokalne samouprave raspisuje Konkurs/Javni poziv
 - 29 lokalne samouprave ima Obrazac za pisanje predloga projekta
 - 25 lokalne samouprave ima Obrazac budžeta projekta
 - 12 lokalnih samouprava ima Obrazac narativnog budžeta projekta
 - 2 lokalne samouprave ima zasebno razvijeno Uputstvo/Smernice za predlagače projekata-informacije većinom sadržane u konkursu
 - 4 lokalne samouprave ima Obrazac za narativni izveštaj
 - 8 lokalnih samouprava ima Obrazac za finansijski izveštaj
 - 30 lokalnih samouprava ima razvijenu Listu drugih pratećih dokumenata za prijavu-informacije *ali ne kao zasebni dokument već kao deo konkursa*
 - 25 lokalne samouprave ima Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata
 - 27 lokalne samouprave ima Odluku o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava
 - 12 lokalnih samouprava ima Procedure žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata
 - 0 lokalna samouprava ima Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji
 - 1 lokalna samouprava ima Ugovor o sufinansiranju
 - 0 lokalne samouprave ima razvijen sistem/procedure za monitoring finansiranih programa i projekata
- S obzirom da je članom 7 Uredbe predviđeno da lokalne samouprave konkursnu dokumentaciju objave na svojoj internet stranici kao i na Portalu e-uprave, na osnovu elektronskog pretraživanja, utvrđeno je da **od 34 lokalne samouprave, 27 ima konkursnu dokumentaciju objavljenu na internet stranici lokalne samouprave dok nijedna lokalna samouprava nema konkursnu dokumentaciju objavljenu na Portalu e-uprave**. Pretraživanje internet stranica lokalnih samouprava se kreće u rang u od teže pretraživih gde je informacije o konkursnoj dokumentaciji moguće dobiti jedino kroz e-vesti (Bela Palanka, Bujanovac, Knjaževac, Nova Varoš, Raška, Surdulica, Vranje, Žitorađa) preko onih sa polovičnim informacijama gde je moguće pristupiti konkursu ali

ne i konkursnoj dokumentaciji (Lebane) ili onih koje imaju lako pretraživ sajt ali sa upitnom tačnošću prikačenih dokumenata (Trgovište) jer kada se klikne na konkurs za udruženja građana otvara se poziv za medije, do onih koji su veoma jednostavni za korišćenje sa jasnim navođenjem do tražene dokumentacije preko opcije “konkursi” (Kuršumljija, Leskovac, Novi Pazar, Prokuplje, Sjenica, Svrlijig, Tutin, VLadičin Han, Vlasotince).

- U sledećoj tabeli je prikazana rangiranost lokalnih samouprava po obimu konkursne dokumentacije koju poseduju kao i dostupnosti konkursne dokumentacije na zvaničnoj internet prezentaciji lokalne samouprave.

<i>RANG</i>	<i>Lokalna samouprava</i>	<i>Broj dokumenata i procedura</i>	<i>Dostupnost e-dokumenata</i>	<i>Lakoća e-pretrage</i>
1	Trgovište	11/16	Da	lako pretraživo
	Raška	11/16	Da	teže pretraživo
2	Vranje	10/16	Da	teže pretraživo
	Knjaževac	10/16	Da	teže pretraživo
	Vlasotince	10/16	Da	lako pretraživo
	Aleksinac	10/16	Da	pretraživo
3	Nova Varoš	9/16	Da	teže pretraživo
	Sjenica	9/16	Da	lako pretraživo
4	Babušnica	8/16	Da	pretraživo
	Doljevac	9/16	Da	pretraživo
	Ivanjica	8/16	Da	pretraživo
	Vladičin Han	8/16	Da	lako pretraživo
	Bojnik	8/16	Da	pretraživo
5	Tutin	8/16	Da	lako pretraživo
	Prokuplje	8/16	Da	lako pretraživo
	Leskovac	7/16	Da	lako pretraživo
	Žitorađa	7/16	Da	teže pretraživo
	Surdulica	7/16	Da	teže pretraživo
	Svrlijig	7/16	Da	lako pretraživo
	Prijepolje	7/16	Ne	n/a
7	Blace	6/16	Da	pretraživo
	Kuršumljija	6/16	Da	lako pretraživo
	Crna Trava	6/16	Da	pretraživo
	Lebane	6/16	Delimično	teže pretraživo
	Medveđa	6/16	Da	teže pretraživo
	Gadžin Han	6/16	Ne	n/a
	Bosilegrad	6/16	Ne	n/a
8	Bela Palanka	5/16	Da	teže pretraživo
	Brus	5/16	Da	pretraživo
	Bujanovac	5/16	Da	teže pretraživo

9	Novi Pazar	4/16	Da	lako pretraživo
	Priboj	4/16	Ne	n/a
10	Merošina	0/16	Ne	n/a
	Preševo	0/16	Ne	n/a

Analiza utvrđenog stanja

- Na osnovu gore iznetih podataka, možemo reći da ohrabruje činjenica da većina lokalnih samouprava ima razvijeno nešto što se može nazvati osnovnom procedurom za konkursno finansiranje programa od javnog interesa koje sporovode udruženja građana. Dakle, većina lokalnih samouprava ima Pravilnik o načinu finansiranja, Konkurs i konkursom date okvirne smernice, obrazac za pisanje projekta i obrazac za budžet projekta što omogućava udruženjima građana da svoje projektne ideje iznesu lokalnim samoupravama na osnovu jasno propisanih obrazaca i konkursnih pravila.
- Međutim, ono što zabrinjava je da od 16 neophodnih dokumenata i procedura, tek polovina lokalnih samouprava poseduje jedva 50% dokumenata. Takođe:
 - broj lokalnih samouprava koji poseduju Rešenje o formiranju/obrazovanju konkursne komisije, obrazac za narativni i finansijski izveštaj, smernice za predlagače projekata, listu drugih pratećih dokumenata za prijavu, odluku o prigovoru konkursnoj komisiji i Ugovor o sufinansiranju je zanemarljiv;
 - polovina lokalnih samouprava nema obrazac narativnog budžeta projekta niti Procedure žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata;
 - postojeća dokumentacija iako dostupna na zvaničnim internet stranicama, kroz zasebni prozor vezan za javne konkurse i tendere, teško je pretraživa dok je u nekim slučajevima pretraživanje bilo moguće jedino kroz e-vesti;

Treba napomenuti da nepostojanje dokumenata (ukoliko lokalna samouprava nema razvijen dokument pa ga iz tog razloga nije ni dostavila) ili nedostupnost dokumenata (u slučaju da lokalna samouprava ima razvijen dokument ali ga iz nepoznatog razloga nije dostavila) ozbiljno narušava proces finansiranja projekata i programa od javnog značaja. Nepostojanje ili nedostupnost informacija o sastavu konkursne komisije dovodi u pitanje objektivnost donešenih odluka tj. podržanih projekata. Nepostojanje ili nedostupnost obrazaca narativnog i finansijskog izveštavanja izaziva ozbiljnu sumnju ne samo u to koliko je lokalnoj samoupravi uopšte značajno da li je neki projekat sproveden već i sa kojim efektima. Nepostojanje ili nedostupnost informacija o listi prateće dokumentacije, koja daje opis dokumenata koje obavezno pripremaju i dostavljaju

lokalne samouprave i udruženja građana (tokom predkonkursne, konkursne i post konkursne faze), ostavlja obe strane uskraćene za značajne informacije vezano za kompletan proces finansiranja i obaveze koje proces nosi sa sobom. Nepostojanje ili nedostupnost Smernica otežava proces konkurisanja jer onemogućava udruženju građana da pred sobom ima sve informacije iz konkursa/javnog poziva detaljnije razrađene po sistemu vodiča koji funkcioniše na bazi “korak po korak” kroz celokupan konkursni proces. Konkurs/javni poziv jeste bitan ali polazni dokument čija je puna razrada moguća tek kroz Smernice. Nepostojanje ili nedostupnost informacija o vrsti i obimu Ugovora o finansiranju projekata između lokalne samouprave i udruženja građana ostavlja prostor za provizorna tumačenja i očekivanja vezano za prava i obaveza obe strane. Nepostojanje ili nedostupnost Odluke o prigovoru konkursnoj komisiji obespravljuje udruženja građana u smislu nedostupnosti znanja o tome da imaju zakonsko pravo na žalbu ukoliko smatraju da su im neka od prava tokom konkursa bila uskraćena ili prekršena. Nepostojanje sistema za praćenje i evaluaciju realizacije podržanih projekata potpuno onemogućava ne samo da se proprati koje promene u lokalnoj zajednici su se desile zahvaljujući uložnim konkursnim sredstvima nego i da se te promene stave u kontekst dugoročnih strategija i planova razvoja te ukupnog znanja koje je neophodno za planiranje novih sektorskih, programskih i projektnih ciklusa.

- Detaljnijim uvidom u postojeću konkursnu dokumentaciju lokalnih samouprava, uočava se da dokumenta koja su propisana Uredbom a *većinom nisu razvijena od strane lokalnih samouprava ili su pak nedostupna* svakako su eksplicitno navedena u Pravilnicima i Konkursima tih lokalnih samouprava. Iako su Rešenje o formiranju komisije za procenu projekta, Lista dodatne dokumentacije, Lista vrednovanja i rangiranja, Ugovor o sufinansiranju, Obrasci za narativno i finansijsko izveštavanje i Odluka u prigovoru konkursnoj komisiji najkritičnija mesta u ukupnoj konkursnoj dokumentaciji, u većini pravilnika se jasno navodi:
 - da će biti formirana Komisija za procenu projekata koja bi po tom osnovu imala mandat za sva pitanja vezana za konkurs (pa, barem implicitno, i na prigovor o donetim odlukama);
 - da nosilac projekta mora ispuniti određene uslove da bi bio podržan tipa da nije pod likvidacijom, da je registrovan za obavljanje aktivnosti, da poseduje bilans stanja, da je registrovan na teritoriji lokalne samouprave, itd. te da te dokaze mora i dostaviti;
 - da će se o dodeli sredstava odlučivati po osnovu ponderisanih kriterijuma kao što su: usklađenost projekta sa zahtevima konkursa, reference projekta, prethodno ostvareni rezultati, ciljevi koji se postižu, saradnja i praćenje javnog interesa, obim uticaja, itd.;

- da će biti sačinjen izveštaj i rang lista te da će sa odabranim udruženjima biti potpisan ugovor;
- da udruženja građana kojima su dodeljena sredstva imaju obavezu izveštavanja o postignutim rezultatima.

Uputstvo/Smernice za predlagače projekata nigde ne postoji kao zasebno formiran dokument osim u slučaju par lokalnih samouprava (Lebane, Raška). U Pravilnicima tek nekoliko lokalnih samouprava se spominje kao dokument koji će činiti deo konkursne dokumentacije (Babušnica, Blace) dok je kod većine ostalih lokalnih samouprava javni konkurs taj koji u manjem ili većem obimu pruža detaljnije informacije i okvirna uputstva.

- Detaljnijim uvidom u konkursnu dokumentaciju lokalnih samouprava, uočava se da dokumenta koja su propisana Uredbom a *delimično su ili potpuno razvijena od strane lokalnih samouprava* variraju u formi, sadržini i obimu:
 - Većina lokalnih samouprava koja ima Listu razvijenih kriterijuma ocenjivanja projektnih predloga, najčešće u formi zasebnog člana Pravilnika, kasnije u Rešenjima o dodeli sredstava navodi samo rang listu i opredeljena sredstva po udruženju. Dakle, nijedna lokalna samouprava ne dostavlja javnosti uvid u to kako je svaki projekat ocenjen po kriterijumima ukupno (osim Vlasotince) i/ili po ključnim evaluacionim kriterijumima.
 - U nekim slučajevima ne postoji Rešenje o formiranju komisije ali se u Odluci o izboru projekata (Bojnik, Crna Trava, Lebane, Leskovac) ili Odluci o raspisivanju javnog konkursa za dodelu sredstava udruženjima građana (Gadžin Han) navodi sastav Komisije koja je donela odluku.
 - Procedura za prigovor na listu vrednovanja i rangiranja nigde nije eksplicitno razvijena osim što je u slučaju nekih lokalnih samouprava spomenuta u pravilnicima u smislu prava na prigovor i to u rokovima koji variraju od 3-8 dana (Aleksinac, Sjenica, Trgovište, Ivanjica, Knjaževac, Vladičin Han, itd.). U najvećem broju slučajeva po opisu poslova koje Komisije sprovodi, može se zaključiti da bi ona mogla biti odgovorna i za ovaj deo posla.
 - U većini pravilnika je navedeno da će lokalna samouprava pratiti realizaciju kroz izveštaje i posetom tj. kontrolom na licu mesta. Međutim, nijedna lokalna samouprava nema izveštaj o sprovedenom monitoringu dok sistem za evaluaciju

projekata nigde nije eksplicitno spomenut u pravilnicima i konkursima lokalnih samouprava.

- U nekim slučajevima lokalne samouprave koriste druge nazive za određena dokumenta. Tako npr. Zapisnik o otvaranju prispelih programa i projekata od javnog interesa (Crna Trava, Lebane) ili Rešenje o finansiranju projekata (Prokuplje) suštinski odgovara Odluci o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava jer osim što konstatuje broj i tip pristiglih projekata, Zapisnikom ili Rešenjem se potvrđuje lista podržanih projekata i iznos dodeljenih sredstava.
- Lokalne samouprave koje nemaju Obrasce za predlog projekta i budžet, u Pravilniku i Konkursu navode sadržinu dokumenta koje udruženja građana sama moraju sačiniti (Brus).
- Lokalne samouprave koje imaju Obrasce za predlog projekta i budžet, u najvećem broju (16 lokalnih samouprava) koriste pojednostavljeni format EU koji omogućava najpotpuniji i najsistematičniji uvid u projektnu intervenciju te odvojeni prikaz projekta i troškova. Primećeno je da izvestan broj lokalnih samouprava koristi nešto skromniji obim obrasca kojim se uglavnom traži opis projekta, trajanje, plan aktivnosti, plan rizika, veza sa strategijama, opravdanost i opis troškovi po aktivnostima koji je najčešće prikazan ne kao izdvojen dokument već zasebni segment narativnog dela projekta. Konačno, nekoliko lokalnih samouprava (Vranje, Bujanovac i Surdulica) umesto projektnih obrazaca zahteva da se dostave planovi i programi rada udruženja građana ili pak veoma ograničene informacije koje se svode na naziv, period realizacije i cilj bez većih razrada niti pregleda finansija (Bosilegrad, Gadžin Han).
- Iako u najvećem broju slučajeva Liste dodatne dokumentacije nisu formirane kao zasebni dokument već su deo samog Pravilnika i Konkursa/Javnog poziva, zanimljivo je da obim prateće dokumentacije varira od jedne do druge lokalne samouprave. Svega par lokalnih samouprava nema razvijenu listu pa traži samo prijavni obrazac na konkurs, budžet i narativni budžet (Bela Palanka) ili osnovne podatke o udruženju i dokaz o pravnom statusu (Gadžin Han). Najveći broj lokalnih samouprava zahteva da se uz projekat i budžet dostave registracija udruženja iz APR-a, statut i završni račun dok izvestan broj njih zahteva dodatno još karton deponovanih potpisa (Blace, Kuršumlija, Lebane, Raška, Surdulica), biografije koordinatora i saradnika projekta (Knjaževac, Prijepolje, Svrlijig, Tutin), potpisane memorandume o saradnji sa partnerskim organizacijama (Crna Trava,

Doljevac, Raška, Vladičin Han), odluku o usvajanju plana i programa rada (Ivanjica, Vranje, Surdulica, Vlasotince, Trgovište, Bojnik), itd.

- Primetno je da lokalne samouprave koje imaju Obrasce za narativno i finansijsko izveštavanje uglavnom insistiraju na veoma ograničenim informacijama o projektnoj realizaciji koja se svodi na broj sprovedenih aktivnosti, štampanih materijala, učesnika, itd. Retko koju lokalnu samoupravu interesuje nivo promene na nivou sektora ili lokalne zajednice i uticaja na kvalitet života ciljnih grupa a koji su posledica sprovedene projektne inicijative.

Na osnovu uvida u konkursnu dokumentaciju lokalnih samouprava, jasno je da se nijedna lokalna samouprava ne izdvaja kao primer najbolje prakse u smislu da ima kompletnu konkursnu dokumentaciju i procedure razvijene po obimu i kvalitetu u skladu sa Uredbom i Vodičem. Ipak, veći broj njih ima bar neka dokumenta koja bi mogla da dobiju taj epitet i koji bi u totalu mogli da čine jednu *skoro* kompletnu i kvalitetnu dokumentaciju:

- Smernice i Ugovor o sufinansiranju koje je razvilo Lebane
- Obrazac za predlog projekta koji je razvila Raška
- Obrazac budžeta projekta (uključujući narativni) koji je razvila Sjenica
- Pravilnik i konkurs koje je razvila Knjaževac
- Rešenje o formiranju konkursne komisije koji je razvilo Blace
- Proceduru za pokretanje žalbe koju je kroz Pravilnik naznačila Ivanjica
- Obrazac narativnog i finansijskog izveštavanja koji je razvilo Trgovište
- Kriterijume za vrednovanje projekata koje je razvio Tutin
- Odluka o izboru projekata koju je razvilo Vlasotince
- E-dostupnost konkursnih dokumenata koji je razvila Kuršumljia

Ono što nedostaje na ovoj listi su Lista drugih pratećih dokumenata za prijavu, Odluka o prigovoru konkursnoj komisiji i Sistem za praćenje i evaluaciju podržanih projekata. Radi se o procedurama koje nijedna lokalna samouprava nije dostavila tako da za njih nije bilo moguće odrediti koja bi lokalna samouprava mogla biti primer dobre prakse.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Na osnovu prethodno iznetih činjenica i nalaza, može se zaključiti da 32 lokalne samouprave, od njih 34 koje su bile predmet analize i mapiranja, izdvajaju finansijska sredstva za podršku programima i projektima od javnog interesa koje sprovode lokalna udruženja građana i ta sredstva variraju od 350.000,00 dinara do 18.481.296,00 dinara. Distribucija izdvojenih sredstava vrši se na delimično transparentan način. Pravilnik o načinu finansiranja projekata od javnog interesa koje sprovode udruženja građana kao i konkursne procedure jesu jasno definisani ali nijedna lokalna samouprava ne poseduje kompletna konkursna dokumenta dok polovina lokalnih samouprava poseduje tek 50% propisanih dokumenata koji su različitog obima, sadržaja i kvaliteta. Konkurs i postojeća konkursna dokumenta su većinom dostupna zainteresovanim stranama u trenutku objave i to kroz veb sajtove lokalnih samouprava ali je njihovo pretraživanje često otežano dok to uopšte nije moguće uraditi kroz Portal e-uprave jer nijedna lokalna samouprava nema konkurs niti konkursna dokumenta tamo postavljena. Ono što se može smatrati jakom stranom u praksama lokalnih samouprava je to da su lokalne samouprave u svojim pravilnicima o načinu finansiranja projekata od javnog interesa koje sprovode udruženja građana stvorile dobru osnovu za puni razvoj svih neophodnih procedura i dokumenata. Razlog zbog koga one to do sada nisu uradile nije poznat uprkos činjenicama: a) da je lokalnim samoupravama javno dostupan kompletan set materijala kroz Vodič za transparentno finansiranje udruženja i drugih organizacija civilnog društva iz sredstava budžeta lokalnih samouprava, koji je izradila Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Republike Srbije 2013. Godine, i b) da su sve lokalne samouprave do sada bile korisnice velikog broja grant šema državnih ministarstava i stranih donatora (EU, USAID, UN) te da su jako dobro upoznate sa konkursnim sistemom finansiranja. Slabosti koje su primećene a koje bi lokalne lokalne samouprave trebalo da otklanjaju, odnose se ne samo na obim tj. broj dokumenata koji još moraju da razviju da bi konkursno finansiranje programa/projekata od javnog značaja bilo transparentnije već i kvalitet tih dokumenata te bolju uvezanost konkursnog finansiranja projekata od javnog značaja koja sprovode udruženja građana sa opštim i sektorskim razvojnim strategijama.

Na osnovu svih prethodno navedenih nalaza i zaključaka, **preporučuje se sledeće:**

- Iako lokalne samouprave u kojima ne postoji razvijena praksa konkursnog finansiranja udruženja građana ili je ta praksa na jako niskom nivou zahtevaju urgentno unapređenje rada u oblasti transparentnog finansiranja, neophodno je raditi paralelno i sa ostalim lokalnim samoupravama u kojima je ova praksa razvijenija u smislu jačanja svesti o potrebi da nastave da podižu kvalitet svog rada u oblasti transparentnog finansiranja projekata od javnog značaja koje sprovode udruženja građana.

- Da bi podizanje kapaciteta lokalnih samouprava u oblasti transparentnog finansiranja projekata od javnog značaja koje sprovode udruženja građana bilo efikasno, neophodno je primeniti tkz. “tailor made” pristup koji podrazumeva da se uradi zasebna analiza stanja u datoj lokalnoj samoupravi, utvrdi uzrok takvog stanja i mapiraju željena unapređenja/promene kao i akcioni plan kojim će biti omogućena operacionalizacija zacrtanih ciljeva.
- Podizanje kapaciteta lokalnih samouprava u oblasti razvoja transparentnijeg i efikasnijeg sistema podrške programima i projektima od javnog interesa koje sprovode udruženja građana bi moglo da se odvija po sledećim prioritetima:

Prioritet 1 – lokalne samouprave koje nemaju nikakve konkursne procedure i dokumenta razvijena.

Prioritet 2 – lokalne samouprave koje nemaju razvijena osnovne procedure tj. konkursna dokumenta poput Pravilnika, Uputstva/smernica za predlagače projekata, Obrazaca za predlog projekta, Obrazaca za budžet projekta, Obrazaca za narativni i finansijski izveštaj.

Prioritet 3 – lokalne samouprave koje nemaju razvijena ostala konkursna dokumenta poput Rešenja o formiranju/obrazovanju konkursne komisije, Liste vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata, Odluku o izboru projekata za dodelu bespovratnih sredstava (uz obavezno unošenje ocene koje su dobijene u totalu i po ključnim evaluacionimj kriterijumima), Procedure žalbe i razmatranje prigovora na listu vrednovanja i rangiranja prijavljenih projekata, Odluku o prigovoru konkursnoj komisiji.

- Neophodno je utvrditi zbog čega lokalne samouprave nemaju kompletno razvijene procedure koje su propisane Uredbom (ili ih imaju ali su nedostupna) te im pomoći u razumevanju značaja gore navedenih procedura i dokumenata kao i neophodnosti da isti budu eksplicitno razrađeni i javno dostupni svim zainteresovanim stranama.
- Bilo bi korisno pomoći lokalnim samoupravama koje nemaju konkursna dokumenta dostupna na svojoj zvaničnoj internet stranici i Portalu e-uprave da ih postavе i učine lako pretraživim.
- Neophodno je da lokalne samouprave razviju sistem za praćenje i procenjivanje efekata projekata i programa udruženja građana koji su finansijski podržani te da integrišu nalaze u izveštaje sektorskih strategija i planova. S obzirom da je sistem za monitoring i evaluaciju (MnE) od značaja za lokalne samouprave i za druge razvojne procese koje

sprovode (sektorski planovi, mere, strategije, itd.) i da je to jedan od najvećih nedostataka sa kojim se lokalne samouprave susreću u svom upravljanju, bilo bi jako korisno da podrška lokalnim samoupravama po ovoj temi integriše različite metode počev od treninga tokom kog će dobiti više informacija o značaju sistema preko ekspertske podrške u konkretnoj izradi sistema do mentorske podrške koja bi bila vezana za upotrebu sistema.

- Neophodno je pomoći lokalnim samoupravama da konkurse za finansiranje programa/projekata od javnog značaja koje sprovode udruženja građana vežu za programske budžete i indikatore sektorskih strategija i planova. Ovo zato što sredstva koja se izdvajaju za finansiranje projekata od javnog značaja jesu šansa za udruženja građana da ciljano priđu problemima najugroženijih društvenih grupa u lokalnoj zajednici, jer su prirodno predstavnici takvih grupa, te rešenja istih integrišu u ukupne napore lokalne samouprave. U tom smislu, na finansiranje udruženja građana je neophodno gledati kao ciljani mehanizam koji treba da obezbedi konkretne rezultate. Pošto su neke od lokalnih samouprava već pokazale takvu inicijativu (Knjaževac), bilo bi jako korisno čuti i razmeniti njihova iskustva i naučene lekcije.
- Bilo bi jako korisno raditi na konkretnijem tumačenju: a) javnog interesa za samu lokalnu zajednicu te načina na koji se on može ostvariti kroz aktivno učešće udruženja građana u tom procesu; i b) Uredbe u smislu da se propisana podrška odnosi na rezultatski orijentisane predloge projekte od javnog značaja a ne jednogodišnje programe udruženja građana. Ovo iz razloga što se čini da još uvek veliki broj lokalnih samouprava koristi Uredbu da finansijski podrži celogodišnje delovanje (koje je obično svedeno na operativne troškove a manje na konkretne aktivnosti) što većeg broja udruženja građana (najčešće opštinskih tradicionalnih i pretežno humanitarno orijentisanih udruženja) pa tako često konkurs i konkursnu dokumentaciju čini "tromom" jer ostavlja samim udruženjima građana da apliciranjem za sredstva kod lokalne samouprave predstave okvirno svoj plan rada za tekuću godinu a izveštaj o prethodno namenski potrošenim sredstvima koriste kao ključne kriterijume za ponovno finansiranje.

- KRAJ -

Štampanje „Situacione mape stanje lokalnih samouprava“ podržale su Evropska unija, Vlada Švajcarske i Vlada Srbije preko programa Evropski PROGRES. Timočki klub je isključivo odgovoran za sadržaj publikacije i on ne predstavlja neophodno stavove Evropske unije, Vlade Švajcarske i Vlade Srbije.